

MESSZIRÓL JÖTT CÉHLEGÉNY FELESÉGET KERES – A CÉHJOG MEGSZERZÉSE KÍVÜLRŐL

RIGÓ BALÁZS

JOG
történet

ELTE ÁJK
Jogtörténeti Kutatások

A SZERZŐ:

DR. RIGÓ BALÁZS

ADJUNKTUS

ELTE ÁJK RÓMAI JOGI ÉS
ÖSSZEHASONLÍTÓ JOGTÖRTÉNETI
TANSZÉK

RIGO.BALAZS@AJK.ELTE.HU

2025. március 17.

A céh létezése során mindvégig zárt, patriarchális, ám bizonyos demokratikus elemeket tartalmazó testületként működött. A céh létezéséhez, mindegyik elem szükséges feltétel volt. A céh zártsága azt jelentette, hogy a céhen kívüliek, a kontárok nem űzhettek ipart, ott, ahol a céh kiváltsággal rendelkezett. A kontárokat tűzzel-vassal üldözték, igyekeztek ellehetetleníteni őket, hiszen céhen kívüliségükkel, azaz a szabályok, főként minőségi, és mennyiségi követelmények alóli mentességükkel gazdaságilag fenyegették a céh létét.

A patriarchális berendezkedés összefüggésben a céh vallási jellegével többek

között a céhmester és családja iránti feltétlen engedelmességet, az idősebbek tiszteletét, az életkor megbecsültségét és az ebből fakadó tapasztalat elsőbbségét jelentette, még a céhmesterek között is, nemcsak mester és legény viszonylatban. A patriarchális viszony maga után vonta a céh mint nagy család létét, ahol a tagok kölcsönös tisztelettel és gondoskodással tartoztak egymás iránt. Éppen ezért szigorú szabályok vonatkoztak a céhbe való felvételre, a céhtagság elnyerésére, de a céhtagság halál általi megszűnésekor a temetkezésre és a kegyeletre is. A céhbeli életviszonyokat is részletesen és szigorúan szabályozták, az egyszerű tisztelenségtől kezdve, az öltözködésen, káromkodáson át a tettlegességig, emberölésig fajuló cselekedetekig.

A céh korlátozott demokratizmusa a testületi működésben, az ügyek rendszeres megvitatásában, azokról való szavazásban, a céhmesterek választásában, a ranglétrán való lassú, de biztos előrejutásban és a mindenkire egyformán vonatkozó szabályokban valamint a városi magisztrátushoz vagy a kiváltságlevelet adó feljebbvalóhoz irányuló fellebbezésben mutatkozott meg.

A céhtagság, akár az inast, a legényt vagy már a céhjegyet szerzett céhmestert annak családjával tekintjük is, nagy jelentőségű, körültekintéssel szabályozandó kérdés volt. Különösen részletesen szabályozták a mestermunka, a remek elkészítését és a mesterasztal, a lakoma fogásait a céhtagság elnyerésének feltételeként. A céh tehát

egyrészt szervezeti fogalom, aminek tagjai a mester, a mester családja, a legény és az inas. Másrészt a céh jelenti a céhjegyet, tehát a céh keretében való iparűzés jogát, ami egyben kiváltság is. Ez a meszteren túl, bizonyos esetekben fennálltakor a mester jogán az özvegyét, gyermekeit is illette. Céhjoga természetesen csak a mesternek lehetett, így a mesterré válás jelentette azt az elérendő célt, amely jogilag, gazdaságilag, társadalmilag is megalapozta a kézműves életét. Céhmester abból a vándorlegényből lehetett, aki mesterségét kitanulta, vándoréveit kitöltötte, bizonyítványait (keresztlevél, tanuló levél, vándorló könyv, erkölcsi bizonyítvány) bemutatta.

A bizonyítványok igazolták, hogy tisztességes családból, azaz törvényes házasságból származik, céhben tanulmányokat folytatott, vándorlás útján mesterségét csiszolta, valamint ellene büntető eljárás, vagy bármilyen jogsértés miatt eljárás nem folyik, nem ítélték el, nem tiltották ki valahonnan stb. A tisztas ágyból, azaz törvényes házasságból származás szükséges és jelentős követelmény volt. Fejlett jogi gondolkodást mutatott például az 1376-os erdélyi százszok céheinek szabályzata, amely a céhbe felvételt kérő ártatlanságának vélelmét és a hamis állításaival ezt megakadályozni akaró személy részére a bizonyítási kötelezettséget írta elő a felvételkor megkövetelt jogállapot igazolása során.¹

A legénynek, aki mesterré kívánt válni a városban a magisztrátustól polgárjogot

kellett szereznie, vagy mezővárosban vagy falun a földesúrtól letelepedési jogot kérnie, és ennek birtokában kellett a remeket, azaz a mestermunkát a szigorú minőségbiztosítási szabályok szerint elkészítenie. Ezután kétszer mesterasztalt kellett adnia, míg végül a céhtaksát, azaz a belépési illetéket, kellett a céhnek megfizetnie, és ezzel válhatott teljes jogú, azaz céhjjoggal rendelkező mesterré.²

Magában a mesterré válás folyamatában a céhlevelek tanúsága szerint a mesterre-mek elkészítése és a lakoma megtartása emelkedett ki, azonban a felvett és nőtlen legénynek általában egy éven belül házasságot kellett kötnie. Ennek oka, hogy a céhszabályzatok a nőtlen legények házasságkötésre szorításával akarták biztosítani az erkölcsös életet, amelyet a megállapodott, gyereket nevelő, családfenntartó státusszal reméltek elérni. A legények kocsmalátogatása (ún. korhely hétfő), ugyanis visszatérő gondot okozott a céh életében.

Mivel a fenti követelmények közül, mind a mesterségbeli tudás, mind az erkölcsiség igazolása szükséges, de nem elégséges feltétele volt a céh jog elnyerésének, látszólag, a jogi relevanciát tekintve nem volt köztük különbség, hiszen bármelyik hiánya kizáró ok volt a céh jog elnyeréséhez. Ugyanakkor nem szabad feledni, hogy a céh patriarchális szerveződés, amelyben a családi szerepek, a tisztas életvitel különös jelentőséget kaptak. Sőt, a születés, azaz a személyes jogállapot és az utóbb kötött házasság azok a

fenti követelmények közül, amelyek a mesterré válás után is jogi relevanciával rendelkeznek a tisztas, erkölcsös életmód mellett. Házasság legényt nem szívesen vettek fel, mert neki már családot kellett eltartania és így nagyobb bérre tartott igényt, arról nem is beszélve, hogy adott esetben családdal a legények házába sem költözhetett be.

Következésképpen a születés és a házasság kérdése véleményem szerint kiemelkedett a céhmesteri lét követelményei közül. Ez a kiemelt szempont, nem részletességével, hanem elmaradhatatlanságával és a mindenki számára nyilvánvaló, egyértelmű tartalmat tükröző rövidegével jelentkezett a céhszabályzatokban.

A céhbe lépés során tehát külön szabályozandó kérdés-ként jelent meg, hogy a tisztas ágyból származó legény házasság-e már avagy sem. Ebben a kérdésben mindkét esetre találunk forrást, azonban a kérdés az, hogy milyen jogkövetkezményei voltak a házasság meglétének avagy az egyedülállóságnak. A szabályzatok³ alapján tipikus, így minden bizonnyal a legéletszerűbb eset volt, hogy nőtlen legényt vett fel a céh, azonban egy éven belül házasságot kellett kötnie. Egy éven túl csak betegség, súlyos gyengeség esetén engedték a szabályok az iparűzést házasság nélkül.⁴

Hasonlóképpen rendelkezett a losonci szabó és posztó-metsző céh, azonban már a jelentős, két évi türelmi idő mellett szankciót is kilátásba helyezett.⁵ A pénzbeli szank-

cionálás úgy tűnik kevés volt, mivel ugyanott egy másik céh, már a lakhatásból való kivetéssel fenyegette a mesterré vált legényt.⁶ A gyakori eset mégis a házasságra egy éves időt nyújtó szabályozás, pénzbeli szankcionálás terhe mellett.⁷ Szintén tipikus eset volt, hogy a szankció a házasság hiányában a házasság megkötéséig a mesterség gyakorlásától való eltiltás volt.⁸ Amikor kivételként nős legényt vett fel a céh, akkor a szabályzat vagy hallgatott az esetről, tehát véleményünk szerint elfogadta, esetleg tűrte a már létrejött házasságot vagy valamilyen külön többletkötelezettséget, általában pénzfizetést rótt a legényre.⁹

Természetesen sok forrás található, ahol külön nem rendelkeztek arról, hogy már házasnak vagy még egyedülállóknak kellett-e lennie a legénynek. Ahogy az is előfordult, hogy csak az egyik esetről rendelkezett a forrás, míg a másikat nem említette. Ez esetben feltételezhető, hogy a gyakorlat a nem említett esettel szemben megengedő volt, mivel a céhszabályok nagy mértékben kógens, sőt kifejezetten tiltó szabályok voltak, így ha a házassággal kapcsolatban valamit nem akartak volna engedni, azt külön szabályozták volna. Ugyanakkor azt sem szabad elfelejteni, hogy a legényélet éveken át tartó szakadatlan vándorlással, és munkával járt, így főként házastárs és a taksa miatt eleve többlet-megtakarítás nélküli legények kérték a mesterré válást a céhben.

Hivatkozások:

- ¹ Binder Pál – Kovács Géza (szerk.): A céhes élet Erdélyben, Bukarest, 1981. TÉKA. 59. p.
- ² Az összefoglaláshoz felhasznált irodalom: Szádeczky Lajos: Iparfejlődés és a céhek története Magyarországon I-II, Budapest, 1913. Országos Iparegyesület; Lippay István: Az ipartestületekről és az ipartestületek Országos Központjáról, Budapest, 1932. Pallas; Eperjessy Géza: Mezővárosi és falusi céhek az Alföldön és a Dunántúlon (1686-1848), Budapest, 1967. Akadémiai Kiadó; Nagybakay Péter: Céhek, céhemlékek Veszprém megyében, Veszprém, 1971. Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága; Binder – Kovács 1981.
- ³ A szabályzatokhoz lásd Tuza Csilla és Vissi Zsuzsanna gondozásában Az Mester Emberek jó rendtartása. Magyar nyelvű céhlevelek c. háromkötetes kiadványt az MTA Néprajzi Kutatóintézet kiadásában. Az I. kötet (2000) a (1525-1682); a II. (2003) az (1683-1719), a III. az (1722-1738) közötti időszakot dolgozza fel (2005).
- ⁴ Binder-Kovács 1981. 84. p. és Tuza-Vissi I. 2000. 22. p.
- ⁵ Tuza-Vissi I. 2000. 33. p.
- ⁶ Tuza-Vissi I. 2000. 37. p.
- ⁷ Tuza-Vissi I. 2000. 31, 122, és 146. p.
- ⁸ Tuza-Vissi I. 2000. 86. p. Tuza-Vissi II. 2003. 43, 84, 188. p., és Tuza Vissi III. 2005. 27-28, 38, 57 és 101. p.
- ⁹ Szádeczky II. 1913. 57. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Fenyítőtábla, más néven ferula, 1778-as évszámmal. Forrás: <https://mnm.hu/hu/gyujtemenyek/historical-repository/ipartorteneti-gyujtemenyek> Letöltve: 2025. március 14.